

УДК 378.147:75
DOI 10.31494/2412-9208-2021-1-3-199-205

PAINTING AND COMPOSITION AS A FUNDAMENTAL DISCIPLINE OF
PROFESSIONAL TRAINING OF PAINTERS IN INSTITUTIONS OF
HIGHER PROFESSIONAL AND ARTISTIC EDUCATION

ЖИВОПИС І КОМПОЗИЦІЯ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНІ ДИСЦИПЛІНИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ХУДОЖНИКІВ-ЖИВОПИСЦІВ У
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНО-ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ

Oksana TYTENKO,
Senior Lecturer

Оксана ТИТЕНКО,
старший викладач

tytenkoartiakovenko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7895-9084>

Kyiv State Academy of Decorative
and Applied Art and Design by
M. Boychuk

Київська державна академія
декоративно-прикладного
мистецтва і дизайну імені
Михайла Бойчука

✉ 32, M. Boychuk St., Kyiv, 01103 ✉ вул. М. Бойчука, 32, Київ, 01103

Original manuscript received: October 07, 2021

Revised manuscript accepted: December 15, 2021

ABSTRACT

The author of the article considers traditional and new methods of teaching the discipline «painting», emphasizes that the process of forming skills of mastering and reproducing the world in images promotes the development of creative potential, formation of its integrity, spiritual and emotional enrichment, development of national and world art. approaches to improving professional skills through educational programs. The author draws attention to the contradictions between the requirements for a teacher of painting and the system of professional training of future painters. The author believes that in the discipline of «Painting» a number of significant competencies are formed, which have a significant impact on the quality of training of graduates - future painters, drawing teachers. The article states that today there is a need to study the issues of teaching students of painting, necessary for artistic, research and teaching activities in the field of art.

The author draws attention to the lack of effectiveness of the «academic» approach to the teaching of painting, which is reduced to the sum of knowledge and skills of realistic depiction of nature. Emphasizes that students do not have enough knowledge of all the tools and techniques inherent in the fine arts. To date, the place and role of painting in the system of professional training has not been determined, no forms and methods of teaching have been developed aimed at the formation of painting skills, artistic and figurative perception of nature as a professionally significant activity of the future artist. Important in the article is that the author emphasizes the possibility of using modern scientifically sound techniques, methods and tools, the use of technical teaching aids, information and computer technology; application of modern means of assessment of results in training. As well as what the teacher has to think in a modern way, apply the search approach and method of art projects, which include attending exhibitions and creating performances, non-traditional forms of

teaching, creating interdisciplinary blocks, implementing new types of field productions and applying a constructive approach to compositional problems, the use of the latest artistic means.

Key words: *painting, artist, system, training, programs, color, ratio, education, creativity.*

Вступ. Мистецька освіта в сучасному суспільстві має бути фундаментом української культури, допомагати зберігати, розвивати та примножувати властиві їй цінності, норми, етичні й естетичні ідеали, сприяти творчому освоєнню людиною навколишнього динамічного, полікультурного світу і досягненню соціально-культурного добробуту. Саме тому надзвичайно важливою є система підготовки професіоналів для галузі культури і мистецтва. Художня освіта – процес формування навичок освоєння і відтворення світу в образах, що сприяє розвитку творчого потенціалу особистості, формуванню її цілісності, духовному й емоційному збагаченню, процесу отримання знань про культурну спадщину людства, розвитку вітчизняного і світового мистецтва, що спрямований на формування творчих підходів, на розвиток і вдосконалення професійних навичок засобами освітніх програм. Вона також включає в себе естетичне виховання як процес розвитку здібностей розуміння прекрасного, естетично орієнтованого сприйняття дійсності та художніх цінностей.

Сьогодні чітко виявляються протиріччя між вимогами щодо вмінь та знань викладача живопису і системою професійної підготовки майбутніх художників-живописців. Практика показує, що в професійній освіті не розроблені шляхи та технології, що дозволяють вже з перших днів навчання використовувати потенціал художніх дисциплін для підготовки майбутніх художників. У закладах освіти, що займаються підготовкою художників, живопис (академічний) став обов'язковим предметом, проте не пов'язаним цілеспрямовано з конкретними видами мистецтва. Тому виникає потреба в дослідженні проблематики навчання студентів живопису, необхідної для художньо-творчої, науково-дослідницької та викладацької діяльності у сфері мистецтва.

Методи та методика дослідження. Актуальним завданням професійної художньої освіти є формування у студентів уявлень про світоглядні основи живопису, про художньо-творче сприйняття природи, її образне переосмислення з урахуванням специфіки конкретного виду мистецтва, що дозволить майбутнім художникам вписати власне мальовниче бачення в загальний контекст сучасного станкового чи монументального живопису.

Концепція курсу дисципліни «Живопис» орієнтує студентів на освоєння комплексу видів професійної діяльності: навчально-виховна, науково-методична, діяльність в галузі соціальної педагогіки, культурно-просвітницька, корекційно-розвиваюча. Розглядається здійснення процесу навчання відповідно до освітньої програми; планування та проведення навчальних занять з урахуванням специфіки тем, розділів програми і відповідно до навчального плану. Цілком очевидно, недостатня

ефективність «академічного» підходу до навчання живопису, яка зводиться до суми знань і умінь реалістичного зображення природи. При цьому практично не розглядається сфера художньо-образної мови, що перешкоджає залученню до культурних надбань і розуміння світової мистецької спадщини. Таким чином, у студентів не вистачає живописної культури для успішної професійної діяльності. Об'єктами уваги в навчанні живопису повинні стати зміст і методи цієї дисципліни, її емоційно-естетичні та формотворчі можливості, методи роботи, які сприяють більш осмисленому розумінню студентами головних завдань і мети.

Вивчення теорії і практики викладання живопису показало, що студенти недостатньо володіють всією повнотою засобів і прийомів, властивих цьому виду мистецтва. До теперішнього часу не визначено місце і роль живопису в системі професійної підготовки, не розроблені форми і методи навчання, спрямовані на формування живописних навичок, художньо-образного сприйняття природи, як професійно значущої діяльності майбутнього художника. Методика навчання живопису налічує сторіччя. Сучасна мистецька освіта визначається високим рівнем розвитку вітчизняної художньої школи, але, на жаль, далеко не завжди навіть талановиті живописці можуть бути хорошими викладачами. Цим пояснюється невідповідність більшості викладачів живопису до навчально-методичної роботи. На заваді стає некомпетентність в методиці викладання, що не дозволяє їм творчо будувати освітній процес і ефективно реалізовувати свій професійний і особистісний ресурс. Труднощі виникають через відсутність чіткої систематизації теоретичного матеріалу з кольорознавства, технології живописних матеріалів, недостатній взаємозв'язок знань з цих питань з практичним розділом курсу живопису.

Сьогоднішня вимагає від освітнього процесу з художніх дисциплін удосконалення змісту, форм і методів навчання. Увага дослідників і практиків художньої педагогіки зосереджена на пошуках досконалих і гнучких методик, які засновані на останніх наукових досягненнях психології, педагогіки, естетики та методики навчання образотворчому мистецтву. Удосконалення підготовки висококваліфікованих фахівців з живопису, що володіють розвиненими творчими, образотворчими і педагогічними здібностями, вимагає пошуків інноваційних систем навчання. Становлення сучасної художньої освіти постійно зазнає різних змін. З'явилися нові напрямки в галузі мистецької освіти та виховання, проте вдалося зберегти принципові засади академічної системи вищої професійної освіти, сформованого в дорадянській і радянській періоди. Методика викладання живопису може включати в себе як традиційні, так і сучасні підходи. До традиційних методів відносяться: вивчення видів колориту, законів перспективи і композиції, копіювання робіт великих майстрів, пленерний метод навчання як один з найважливіших розділів курсу навчання образотворчої грамоти, що сприяє розумінню законів повітряної перспективи, розвитку пам'яті, уяви, вмінню аналізувати побачене, отримувати зорові враження в

образотворчій формі. Методи, що застосовуються школою живопису, – це вивчення і зображення внутрішнього світу окремої людини, зближення образотворчого образу з творчим задумом, відображення самобутньої природи. Основою цих методів є спостереження, копіювання і робота з натури. Натурний метод зберігається як базовий метод у практиці освоєння академічного живопису, особливостями навчання якого є розвиток комплексних знань і практичних навичок з живописного зображення як засобів вираження конкретної ідеї.

Сучасні методи викладання живопису ґрунтуються на передових досягненнях техніки і технологій. Викладач має мислити сучасно, застосовувати пошуковий підхід і метод художніх проєктів, до яких належать відвідування виставок і створення перформансів, нетрадиційні форми ведення занять, створення міжпредметних блоків, упровадження натурних постановок нового типу і застосування конструктивного підходу у вирішенні композиційних завдань, застосування новітніх художніх засобів і комп'ютерних технологій. Наприклад, використання електронної дошки, яка дозволяє транслювати процес побудови натюрморту або ведення живописної роботи. Перевага інтерактивної дошки полягає в тому, що студенти самі можуть спробувати виконати ряд вправ, які б підтверджували засвоєння нового матеріалу і формування практичних умінь. Використання різних графічних редакторів, таких, як Photoshop.

Сучасні матеріали вимагають знань і навичок роботи з ними, отже, і розробки інноваційних методів викладання. Упровадження нових технологій в освітній процес значно полегшує роботу педагога. Наведені методи підвищують інтерес учнів до дисципліни і сприяють розвитку самостійного продукування ідей, розвитку професійних навичок. Таким чином виникає гостра потреба в науковій розробці і впровадженні в освітній процес інноваційних програм з живопису, що враховують особливості виразних засобів різних видів мистецтва, які передбачають структурування різних форм занять, включення специфічних видів практик і проведення заходів (семінари, конференції, виставки, майстер-класи, конкурси), що стимулюють творчу активність студентів.

Однією з таких форм є пленер. Практика в умовах природи (на пленері) – цілісний процес у системі підготовки художників-живописців. Програма повинна включати активну самостійну роботу студентів на пленері, інтегроване навчання композиції, рисунку та живопису в процесі роботи над пейзажем. Начерки і замальовки з натури, етюд і композиційні пошуки з використанням різних матеріалів є найважливішою умовою підготовки кожного студента. Саме так формується творча самостійність, оскільки заняття на пленері відрізняються від стаціонарної аудиторної форми проведення занять. На пленері студенти отримують велику свободу у виборі мотиву, композиційної побудови і зображення стану природи. Характер освітлення швидко змінюється, змушує студентів оперативно і самостійно приймати рішення. Зображення великого простору в пейзажі

принципово відрізняється від глибинно-просторових планів в аудиторних постановках, це на практиці підтверджує знання студентів щодо лінійної і повітряної перспективи, законів роботи тоновими співвідношеннями та колориту. Це сприяє розвитку в майбутніх художників-живописців навичок самостійного мислення і творчого підходу до діяльності, що спираються на сукупність отриманих знань і досвіду.

Висновки. Формування професійного інтересу студентів на заняттях живопису стає актуальним напрямком у роботі викладача, оскільки його навчально-художня діяльність як педагога інтегрована з інтересами і схильностями студента і в процесі занять стає формою вираження власного ставлення не тільки до навчання цієї художньої дисципліни, а й до образотворчого мистецтва в цілому. Для повного розуміння процесу викладання педагог має глибоко вивчити історичний досвід навчання живопису в системі професійної художньої освіти.

Сьогодні вимагає аналізу теоретичних і практичних основ викладання живопису в Україні та закордонних навчальних закладах, що дасть можливість розробити і теоретично обґрунтувати педагогічну концепцію викладання живопису в професійному навчанні майбутніх художників-живописців. Для впевненості в правильності висновків викладачам варто експериментально перевірити на основі розробленої педагогічної концепції авторські навчальні програми і методичні рекомендації з викладання живопису в реальному часі. Таким чином, теоретичні гіпотези можуть бути підтвердженими або відкинутими як неефективні чи хибні. Зміст курсу живопису необхідно структурувати відповідно до чіткої послідовності й логіки навчальних завдань, їх поглибленого змісту, спрямованого на формування загальної живописної культури майбутнього художника. Адже загальновідомо, що практичні заняття зі студентами проводять за власними методиками навчання художники-викладачі, тому вони мають яскраво виражений індивідуальний характер. Кожен викладач безпосередньо спілкується й взаємодіє зі студентами, тому дуже часто навчає їх власній манері виконання живописного твору, формує власний художній стиль.

Література

- Алексеев С. С. О колорите. Москва : Изобразительное искусство, 1974. 173 с.
- Барц А. О. Наброски и зарисовки : учеб.-метод. пособие для художеств. училищ. Москва : Искусство, 1970. 166 с.
- Беда Г. В. Живопись : учебник для студентов пед. ин-тов по спец. 2109 «Черчение, изобразительное искусство и труд». Москва, 1986. 192 с.
- Бергер Э. История развития техники масляной живописи. Москва : ОГИЗ, 1935. 606 с.
- Вазари Дж. Жизнеописание наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих. Т. 1. Москва : Астрель : АСТ, 2001. 560 с.
- Вибер Ж. Живопись и ее средства. Москва : Академия художеств СССР. 1961. 231 с.

- Виннер А. В. Как работают мастера живописи. Москва : Советская Россия, 1965. 111 с.
- Виннер А. В. Материалы живописи, масло, акварель, гуашь, темпера, клеевые краски. Москва : Искусство, 1976. 137 с.
- Виноградова Г. Г. Малювання з натури. Київ : Радянська школа, 1976. 261 с.
- Владич Л. Живопис та його жанри. Київ : Держвидав, 1960. 47 с.
- Волков Н. Н. Композиция в живописи : таблицы. Москва : Искусство, 1977. 263 с.
- Волков Н. Н. Цвет в живописи. Москва : Искусство, 1985. 157 с.
- Еннике Ф. Руководство к живописи. Санкт-Петербург, 1892. 113 с.
- Иттен И. Искусство цвета. Москва, 2001. 16 с.
- Патти Молика. Теория цвета. Настольный путеводитель: от базовых принципов до практических решений. Москва : Азбука-Аттикус, 2021. 64 с.
- Хейнс Джин. Акварель без правил. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2021. 128 с.

References

- Alekseev, S. S. (1974). *O kolorite* [About color]. Moskva : Izobrazitelnoe iskusstvo [in Russian].
- Barsch, A. O. (1970). *Nabroski i zarisovki* [Sketches] : ucheb.-metod. posobie dlya hudozhestv. uchilisch. Moskva : Iskustvo [in Russian].
- Beda, G. V. (1986). *Zhivopis* [Painting] : uchebnik dlya studentov ped. in-tov po spets. 2109 «Cherchenie, izobrazitelnoe iskusstvo i trud». Moskva [in Russian].
- Berger, E. (1935). *Istoriya razvitiya tehniki maslyanoy zhivopisi* [History of the development of oil painting technique]. Moskva : OGIZ [in Russian].
- Vazari, Dzh. (2001). *Zhiznneopisanie naibolee znamenituykh zhivopistsev, vayateley i zodchih* [Lives of the most famous painters, sculptors and architects]. T. 1. Moskva : Astrel : AST [in Russian].
- Viber, Zh. (1961). *Zhivopis i ee sredstva* [Painting and its means]. Moskva : Akademiya hudozhestv SSSR [in Russian].
- Vinner, A. V. (1965). *Kak rabotayut мастера zhivopisi* [How masters of painting work]. Moskva : Sovetskaya Rossiya [in Russian].
- Vinner, A. V. (1976). *Materialyi zhivopisi, maslo, akvarel, guash, tempera, kleevyie kraski* [Painting materials, oil, watercolor, gouache, tempera, glue paints]. Moskva : Iskustvo [in Russian].
- Vynohradova, H. H. (1976). *Maliuvannia z natury* [Drawing from nature]. Kyiv : Radianska shkola [in Ukrainian].
- Vladych, L. (1960). *Zhyvopys ta yoho zhanry* [Painting and its genres]. Kyiv : Derzhvydav [in Ukrainian].
- Volkov, N. N. (1977). *Kompozitsiya v zhivopisi* : tablitsyi [Composition in painting: tables]. Moskva : Iskustvo [in Russian].
- Volkov, N. N. (1985). *Tsvet v zhivopisi* [Color in painting]. Moskva : Iskustvo [in Russian].
- Ennike, F. (1892). *Rukovodstvo k zhivopisi* [Guide to painting]. Sankt-Peterburg [in Russian].
- Patti Molika (2021). *Teoriya tsveta. Nastolnyiy putevoditel: ot bazovykh printsipov do prakticheskikh resheniy* [Color Theory. Desktop guide: from basic principles to practical solutions]. Moskva: Azbuka-Attikus. [in Russian].
- Heyns Dzhin (2021). *Akvarel bez pravil* [Watercolor without rules]. Moskva: Mann, Ivanov i Ferber [in Russian].

АНОТАЦІЯ

Автор статті розглядає традиційні й новітні прийоми викладання дисципліни «Живопис», наголошує, що процес формування навичок освоєння і відтворення світу в образах сприяє розвитку творчого потенціалу особистості, формуванню її цілісності, духовному й емоційному збагаченню, розвитку вітчизняного і світового мистецтва, спрямованого на формування творчих підходів, на вдосконалення професійних навичок засобами освітніх програм. Автор звертає увагу на протиріччя між вимогами щодо викладача живопису і системою професійної підготовки майбутніх художників-живописців. Автор вважає, що за допомогою дисципліни «Живопис» відбувається формування ряду значущих компетенцій, які мають неабиякий вплив на якість підготовки випускників – майбутніх художників-живописців, вчителів малювання. У статті стверджується, що сьогодні виникає потреба в дослідженні проблематики навчання студентів живопису, необхідна для художньо-творчої, науково-дослідницької та викладацької діяльності у сфері мистецтва.

Автор звертає увагу на недостатню ефективність «академічного» підходу до навчання живопису, яка зводиться до суми знань і умінь реалістичного зображення природи. Наголошує на тому, що студенти недостатньо володіють усією повнотою засобів і прийомів, властивих образотворчому мистецтву. До теперішнього часу не визначено місце і роль живопису в системі професійної підготовки, не розроблені форми і методи навчання, спрямовані на формування живописних навичок, художньо-образного сприйняття природи як професійно значущої діяльності майбутнього художника. Важливим у статті є те, що автор наголошує на можливості використання під час навчання сучасних науково обґрунтованих прийомів, методів і засобів, використання технічних засобів навчання, інформаційних та комп'ютерних технологій; застосування сучасних засобів оцінювання результатів в навчанні. А також те, що викладач має мислити сучасно, застосовувати пошуковий підхід і метод художніх проєктів, до яких належать відвідування виставок і створення перформансів, нетрадиційні форми ведення занять, створення міжпредметних блоків, впровадження натурних постановок нового типу і застосування конструктивного підходу у вирішенні композиційних завдань, застосування новітніх художніх засобів.

Ключові слова: живопис, художник, система, навчання, програми, колорит, співвідношення, освіта, творчість.